

7. Григоренко Н. Немає довіри — відсутній і попит. Зате в надлишку конкуренція за надання страхових послуг населенню // Дзеркало тижня. — 2006. — № 19. — 10 с.

8. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2011—2020 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257.

Статтю подано до редакції 03.10.2012 р.

УДК 368.023.5

Яременко Н.В., член комісії Українського союзу промисловців і підприємців з питань страхового захисту суспільства та державних інтересів

СУТНІСТЬ І ЗАВДАННЯ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ

АНОТАЦІЯ. У статті розглядається сутність діяльності страхових брокерів, визначається правовий статус та основні завдання брокерів на страховому ринку у сучасних умовах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: страховий брокер, страховик, страхувальник, страховий ринок.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматривается сущность деятельности страховых брокеров, определяется правовой статус и основные задачи брокеров на страховом рынке в современных условиях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: страховой брокер, страховщик, страхователь, страховой рынок.

SUMMARY. In clause is considered essence to activity insurance broker, is defined legal status and primary tasks broker on assurance market in modern condition.

KEYWORDS: insurance broker, insurer, insured, insurance market.

Постановка проблеми. Розвиток ризик-менеджменту на підприємствах і підвищення якості попиту на страхові послуги поступово збільшує значимість ролі таких страхових посередників, як страхові брокери. У розвинутих країнах високий рівень розвитку інституту страхових брокерів сприяє росту ефективності всієї системи страхування в цілому.

За визначенням О.І. Худякова, інститут брокерів — породження розвиненого страхового ринку, де здійснення страхової діяльності досягло високого рівня спеціалізації [1, с. 134].

Аналіз останніх джерел і публікацій. У вітчизняній економічній науці сутність діяльності страхових брокерів досліджували такі науковці і фахівці, як В.Д. Базилевич, О.І. Барановський, Н.М. Внукова, В.М. Дарков, І.А. Габідулін, О.М. Залетов, О.С. Журавка, Ю.О. Махортов, Д.П. Расшивалов, Ф.М. Фурман, а також зарубіжні вчені Т.О. Батіашвілі, Д.Ю. Благутин, А.С. Булатова, М.Ф. Галагуза, В.М. Демченко, Д. Єфімов, І.Є. Мікеладзе та інші. Проте питання визначення економічної сутності брокерської діяльності в сучасних умовах та її завдання залишається невирішеними і потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд сутності діяльності страхових брокерів у сучасних умовах, визначення правового статусу та основних завдань брокерів на страховому ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах, коли рівень платоспроможності потенційних страхувальників робить їх особливо вибагливими до складу і якості страхових послуг, тільки професійні брокери, здатні організувати страховий захист споживачів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і інтересів, можуть стати локомотивом розвитку реального страхування.

Для правильного розуміння сутності брокерської діяльності в страхуванні необхідно точно визначити місце й роль брокера як самостійного учасника відносин, що складаються на цьому ринку.

Як зазначає В.В. Шахов, «страховий брокер (аквізитор) — це фізична чи юридична особа, зареєстрована у встановленому порядку як підприємець, який здійснює посередницьку діяльність зі страхування від свого імені на підставі доручень страхувальника або страховика» [2, с. 74]. Також цей науковець зазначає, що маючи великі знання про оперативно-фінансову діяльність страхових компаній, що діють на страховому ринку, систематизуючи цю інформацію, брокер виступає у якості кваліфікованого експерта для страхувальника, багато в чому визначає його наступні дії [3, с. 127].

Розвиваючи цю думку, проф. Т.А. Федорова вважає, що «страховий брокер є представником страхувальника, а не страховика, у міжнародній практиці він не несе юридичної відповідальності перед страховиком, що не виключає моральної відповідальності. Страховий брокер також не повинен гарантувати платоспроможність страховика (перестраховика) і не несе відповідальності за оплату збитків і повернення страхового платежу. Якщо брокер при виконанні своїх обов'язків допустив недбалість, у результаті якої страхувальнику поніс збитки, останній має право

зажадати від брокера відшкодування збитків. Оплата послуг страхового брокера здійснюється у вигляді комісії, яку страховий брокер має право залишити із страхового платежу на свою користь за надані ним посередницькі послуги» [4, с. 234].

Як стверджує О.М. Зубець, за своїм статусом «брокер є представником страхувальника і повинен забезпечити для нього розміщення страхування у фінансово стійкій страховій компанії на найбільш оптимальних умовах, як зі страхового покриття, так і за розміром страхових платежів. Разом з тим страховий брокер одержує комісію за послуги, які надаються ним, від страховика, перед яким несе відповідальність за сплату страхових платежів (премії). Брокер сприяє також страхувальнику в одержанні сум страхового відшкодування» [5, с. 99].

Так, дійсно, зазначає Л.М. Клоченко, брокер може представляти інтереси й страхової компанії, але в її взаєминах з перестраховальником, тобто у відносинах перестраховування. З погляду конструкції цих правовідносин, страховик є стороною, схожою зі страхувальником, він називається перестраховальником. Якщо брокер обслуговує й страхувальників у їхніх взаєминах зі страховиками, і перестраховальників у їхніх взаєминах з перестраховальниками, то це багатопрофільний, або страховий і перестраховальний брокер. Однак така широка спеціалізація ніяк не означає зіткнення інтересів з погляду суб'єктивності представницьких повноважень [6, с. 168].

Крім багатопрофільності, згаданої Л.М. Клоченко, законодавець, визначаючи правове положення страхового брокера як посередника між страхувальником і страховиком, охарактеризував його ще й ознакою універсальності. Адже страховий брокер у силу своєї професійної діяльності здатний забезпечувати зворотний зв'язок між страхувальниками й страховиками, за умов виключення представницьких інтересів зазначених осіб. Тому в одних випадках брокер сприяє страховикові в укладенні договорів страхування, забезпечуючи продаж страхових продуктів, у тому числі шляхом залучення клієнтів, а в інших — забезпечує страхувальників вигідними умовами страхового захисту [1, с. 137].

Страховий брокер, за визначенням Ю.М. Журавльова, «повинен бути експертом у сфері законодавства і практики страхування. Вважається, що він, як професіонал, повинен знати все можливе про страхування, враховуючи те, що його знання повинні сприяти забезпеченню найкращих умов страхування і розміру премії для принципала. Якщо страхування (перестраховування) розміщено брокером, він несе відповідальність за сплату страхової премії незалежно від того, одержав він її чи ні» [7, с. 106].

Інше визначення дає С.Л. Єфімов: «страховий брокер — це юридична чи фізична особа, що виступає посередником між страхувальником і страховиком з метою укладання договору страхування. Отже, страховий брокер є представником страхувальника і повинен підшукати йому компанію (групу компаній), що повинна бути фінансово стійкою і забезпечувати оптимальні умови страхування за обсягом відповідальності та розміром ставок платежів. При настанні страхового випадку страховий брокер повинен допомогти страхувальнику в одержанні відшкодування. Разом з тим він отримує комісію від страховика і несе перед ним відповідальність за сплату страхових внесків (премії). У деяких країнах через страхових брокерів укладається значна кількість видів страхування, в інших — тільки страхування великих, нових і маловідомих ризиків» [8, с. 122].

Про універсальність правового положення страхового брокера висловив цікаві судження М.Ф. Галагуза, визнаючи, що брокерська діяльність у страхуванні, перестраховуванні або співстрахуванні — це посередницька діяльність щодо придбання або продажу страхових послуг, що припускає сприяння угоді між сторонами, зацікавленими в страхуванні, та передбачає ведення переговорів по страхуванню відповідно до волевиявлення страхувальника або страховика (у договорах перестраховування). Її кінцевою метою є знаходження умов і форм страхування, взаємоприйнятих для сторін. Брокерові на страховому ринку приділяється особлива роль. Вона полягає в тому, що він допомагає своєму клієнтові реалізовувати волю вибору, діючи як посередник між продавцями й покупцями, зводячи їх разом для укладання контракту до їхнього взаємного задоволення [9, с. 60].

Страховий брокер є у більшості випадків уповноваженою особою страхувальника (згідно з письмовим або усним розпорядженням), як його представник чи консультант. Клієнт доручає брокеру здійснювати усі необхідні дії щодо розміщення ризиків у страховій організації.

У країнах з розвинутою ринковою економікою функції страхового брокера все частіше виходять за межі простого встановлення контактів між страховиком і страхувальником. Його завдання стають дедалі різноманітнішими та складнішими. Він вивчає ризики, порівнює правила страхування, обробляє статистичні дані, а після цього передає страхувальнику пропозицію щодо страхування. Якщо необхідно, ці умови обговорюються зі страхувальником, що може зумовити зміни у проекті договору стра-

хування. Коли страхувальник погоджується з кінцевим варіантом договору страхування, страховий брокер узгоджує зі страховиком його остаточний варіант.

М.Ф. Галагуза підтверджує, що страхові брокери на основі аналізу потенційних ризиків розробляють і рекомендують страхувальникові оптимальну страхову програму. Вони впроваджують на ринок нові сучасні страхові продукти, діють в інтересах клієнта, культивують конкуренцію між місцевими страховими компаніями. Досвід взаємин із цими страховиками в сполученні з об'єктивним аналізом їхньої господарської діяльності дозволяє брокерові зробити оцінку кожної страхової компанії й ринку в цілому. Брокер є арбітром для страховика й страхувальника при відшкодуванні збитків [9, с. 61].

Виконуючи ці функції, страховий брокер стає «дослідницьким бюро» страховика: вивчає теперішні та майбутні потреби страхувальників і розробляє пропозиції відповідно до матеріального рівня клієнта.

За законом брокер може бути також агентом страховика для виконання певних його доручень, наприклад, вручення страхового поліса або одержання страхової премії [10, с. 154]. При цьому, як зазначає Р.Т. Юлдашев [11, с. 77], брокер не несе юридичної відповідальності перед страховиком, що не виключає його моральної відповідальності. Брокер також не повинен гарантувати платоспроможність страховика і не несе відповідальності за оплату збитків і повернення страхової премії. Якщо брокер допустив недбалість при виконанні своїх обов'язків, у результаті якої нанесений збиток страхувальникові, останній має право зажадати від брокера відшкодування збитку. Якщо страхування розміщене брокером, він відповідає за сплату страхових премій незалежно від того, одержав він її чи ні.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, страховий брокер — це фізична особа-підприємець або юридична особа, яка провадить посередницьку діяльність у сфері страхування (перестраховування) за винагороду та інформація про яку внесена до державного реєстру.

Специфіка правового статусу страхового брокера (юридичної або фізичної особи) полягає в наступному:

— він не залежить ні від страхувальника, ні від страховика і діє зовсім самостійно в питаннях організації своєї роботи. Як правило, страховий брокер відкриває свою власну фірму, організаційно-правова форма якої в більшості випадків товариство з обмеженою відповідальністю;

— доручення йому дає клієнт (страхувальник, застрахована особа, або інша особа), а не страховик;

— як правило, він не пов'язаний ні із страховиком, ні із страхувальником постійними договірними відносинами, такими як договір доручення, навіть незважаючи на те, що сьогодні багато страхових брокерів укладають рамкові договори із страховиками, а іноді і зі страхувальниками;

— він не є співробітником відділу зовнішніх продажів страховика;

— він самостійно несе відповідальність перед страхувальником за свої помилки;

— він присутній на ринку щодня, що дозволяє йому мати уявлення про кожного страховика, його репутацію, якість послуг та багато інших параметрів для страхування того чи іншого ризику свого клієнта.

Саме зазначений професійний статус страхового брокера дозволяє йому бути об'єктивним при виборі страхової компанії та послуг для максимального задоволення інтересів свого клієнта.

Література

1. Худяков А.И. Теория страхования / А.И. Худяков. — М.: Статут, 2010. — 656 с.
2. Шахов В.В. Введение в страхование: Учеб. Пособие / В.В. Шахов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 1999.
3. Страхование : учебник / [Шахов В.В., Никитенков Л.К., Цамутали О.А. и др.]; под. ред. Шахова В.В. — М. : Анкил, 2002. — 479 с.
4. Основы страховой деятельности: Учебник / Отв. ред. проф. Т.А. Федорова. — М.: Издательство БЭК, 1999.
5. Зубец А.Н. Страховой маркетинг / А.Н. Зубец. — М.: Анкил, 1998.
6. Теория и практика страхования. /Под общей редакцией д.э.н., профессора кафедры «Страхование» МГИМО (У) МИД РФ Турбиной К.Е. — М.: Анкил, 2003.
7. Журавлев Ю. М. Словарь-справочник терминов по страхованию и перестрахованию. — М.: Анкил, 1994.
8. Ефимов С. Л. Энциклопедический словарь. Экономика и страхование. — М.: Церих-ПЭЛ, 1996.
9. Галагуза Н.Ф. Страховые посредники — М., 1998. — 202 с.
10. Страхование и управление риском: Терминологический словарь / Сост.: В.В.Тулинов, В.С. Горин. — М.: Наука, 2000. — 565 с.
11. Юлдашев Р.Т. Введение в продажу страхования, или как научиться продавать надежду — М.: Анкил, 1999. — 134 с.

Статтю подано до редакції 01.10.2012 р.